כִּי אִיתְּמַר דִּשְׁמוּאֵל וְכוּ' וּלְעִנְיַן פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ אֵינוֹ כֵּן, שאפילו כשיש רוב נכרים, מפקחים את הגל, ש'אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב' (רש"י), שתינוק המושלך בעיר נידון כדין 'פרוש כולהו', שלא הולכים אחרי הרוב, שהרי הוחזקו ישראל בעיר זו (רמב"ן כתובות טו, ב, בדעת רש"י לעיל פד, ב), ולמרות שע"פ דין הוא נחשב גוי גמור, ואינו חייב לקיים שום מצוה, מחללים עליו שבת, כיון שההיתר לחלל שבת למסקנא אינו תלוי בטעם של 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' [ראה בסוגיא להלן] (ביאה"ל שכט, ד).

ויש שכתבו, שלמסקנת הגמ' נחלקו רבי יוחנן ושמואל, שתינוק המושלך בעיר נחשב כ'פרשו כולם', כיון שכל יום בני העיר פורשים ממקום קביעותם, ונדחה תירוץ הגמ' לחלק בין פרשו מקצתם לפרשו כולם, שרק רבי יוחנן מחלק בדבר זה, ולכן לדעתו אין מחללים שבת עבור תינוק המושלך ברוב נכרים, אבל לשמואל מחללים אפילו כשפרשו כולם (שו"ת הרמב"ם ב, כ, ע"פ מג"א שכט, ב). מאידך, יש סוברים שבני העיר נחשבים קבועים במקומם, ונחשב 'פרוש מקצתייהו', ואין מחלוקת בין רבי יוחנן לשמואל, ומוסכם על כולם שמחללים עליו את השבת (פמ"ג או"ח א"א שכט, ב, בדעת הרמ"א אה"ע ד, לד).

■ להלכה, תינוק המושלך בעיר, מחללים עליו שבת רק כאשר רוב ישראל, או מחצה על מחצה [כדעת הרמב"ם] (שו"ע אה"ע שם). ויש סוברים, שאפילו ברוב נכרים מחללים עליו את השבת (רמ"א שם), והובאו שתי הדעות במשנ"ב (שכט, ו).

אִם רוֹב כּוֹתִיִּים כּוֹתִי לְמַאי הִילְכְתָא – שכיון שלשמואל מפקחים עליו את הגל בשבת בשביל ספק הצלת חיים, כל שכן שמצוה להחיותו (רש"י), ש'להחיותו' היינו לחלל עליו את השבת במקום פיקוח נפש (רמב"ן כתובות טו, ב, בדעת רש"י. אך ראה בביאורנו לעיל סוף פד, ב, שיש סוברים ש'להחיותו' היינו לפרנסו שלא במקום פיקוח נפש, ודוקא ברוב ישראל מפרנסים אותו).

אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל וְכוּ', דְּנַגְחֵיהּ תּוֹרָא דִּידֵיהּ לְתוֹרָא דִּידָן וְכוּ'. שבאופן שרוב גויים הרי הוא חייב לשלם נזק שלם כדין גוי, ואינו יכול לפטור עצמו בטענת 'אין הולכים בממון אחר הרוב', שדין זה נאמר רק כלפי ישראל, ואילו הוא נחשב לגוי (רמב"ן כתובות טו, ב).

לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר וְכוּ'. שמחללים שבת אפילו באופן של 'ספק ספיקא' וספקות רבים, כגון שמצטרף באותו מקרה ספק האם יש שם אדם, והאם הוא עדיין חי, והאם הוא יהודי (מאירי; מגיד משנה שבת ב, יח; טור או"ח שכט). ■ להלכה, מחללים שבת אפילו כאשר מצטרפים כמה ספקות יחד (שו"ע או"ח שכט, ג), ואפילו באופן שלא ראינו בתחילה שיש שם בודאי אדם, אלא שמצויים בני אדם באותו מקום (משנ"ב שם, ט).

דַּאֲפִילּוּ לְחַיֵּי שָׁעָה. שבשעה אחת של חיים יכול אדם לחזור בתשובה ולהתוודות על כל חטאיו (מאירי, וראה בביאורנו להלן ע"ב ד"ה ושמרו), אכן אפילו אם באותה שעה לא יוכל להתוודות או לקיים מצוות, מחללים שבת עבורו, שהמקור שמחללים שבת להצלת יהודי הוא מהנאמר 'וחי בהם', וגם חיי שעה בכלל זה [ולא מהטעם שמוטב לחלל שבת אחת בשביל לשמור שבתות הרבה] (ביאה"ל שכט, ד, ע"פ גמ' להלן ע"ב), וקל וחומר שמחללים שבת על גוסס, שרוב גוססים לחיים והצלתו היא לחיי עולם (ראה ביאה"ל שם).

אכן, חיי עולם חשובים יותר מחיי שעה, ומקדימים להציל חולה שאפשר להצילו חיי עולם לחולה שאפשר להצילו רק חיי שעה (משנ"ב שלד, סח), וכן מותר לעשות פעולה הגורמת לסכן חיי שעה, כשיש סיכוי לרפא בכך את החולה לגמרי (ראה תוס' ישנים ד"ה לא נצרכה; שבות יעקב ג, עה; אחיעזר ב, טז). אכן אין זה אלא היתר, ולא חיוב, ולענין זה יש לאדם בעלות להחליט על עצמו (אגרות משה יו"ד ג, לו).

■ וכך נפסק להלכה, שמחללים שבת אפילו על חיי שעה (שו"ע או"ח שכט, ד), ועל גוסס (ביאה"ל שם).

אִי לָא שָׁרִית לֵיהּ אָתֵי לְכַבּוֹיֵי – שאם לא נתיר לטלטל המת אף שיעבור בכך איסור טלטול מוקצה, הוא יבוא לעבור על איסור חמור יותר, שלמרות שכיבוי דליקה בשביל המת הוא בגדר 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', שיש סוברים שאין חייבים עליה מדאורייתא, מכל מקום עיקר מלאכת מכבה מדאורייתא, והיא חמורה בכך מאיסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדרבנן (ראה חי' הר"ן שבת כ, ב). ■ וכך נפסק להלכה, שכאשר אין אפשרות לטלטל את המת על ידי כיכר או תינוק או על ידי טלטול מן הצד, מטלטלים אותו רגיל בכדי להצילו מפני הדליקה (שו"ע או"ח שיא, א, וראה שם פרטים נוספים).

אֲבָל הָכָא אִי לָא שָׁרִית לֵיהּ מַאי אִית לֵיהּ לְמֶעְבַּד, שגם אם יפקח את הגל, לא יעבור אלא על איסור מדרבנן (רש"י) של טלטול האבנים שהם מוקצה (ראה ר"ן ר"ה ט, ב מדפי הרי"ף), ולא יעבור על איסור דאורייתא של בונה או חורש [כמו שמצינו שהמיישר קרקע במקום בנין עובר על בונה, ובמקום חרישה עובר על חורש], שהרי אינו מפנה אלא אבנים גדולות שנפלו במפולת ואין זה נחשב ליישור קרקע (רש"ש).

נֵימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי וְכוּ' אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר מְטִיבּוּרוֹ. שדעת ה'יש אומרים' שחיות האדם תלויה בליבו שנשמתו דופקת שם, קרובה לדעת אבא שאול שהוולד נולד מטיבורו (שיח יצחק, ע"פ רש"י), ויש שגרסו בדעת ה'יש אומרים', שבודק 'עד טיבורו' (גירסת רבנו חננאל והרי"ף, וכע"ז בירושלמי ח, ה, ובגמ' סוטה מה, ב). ולגירסתם, דעת ה'יש אומרים' מתאימה לגמרי לדעת אבא שאול (שיח יצחק).

כֵּיוָן דְּבָרַךְ לֵיהּ עַד חוֹטְמוֹ שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו. ■ להלכה, אפילו מצאוהו מרוצץ, בודקים את חיותו לפי הנשימה, בין במקרה שבדקוהו מלמעלה למטה [כמוסכם על דעת כולם], ובין במקרה שבדקוהו מלמטה למעלה (שו"ע או"ח שכט, ד). ויש להמתין מעט, בשביל לוודא שאכן הוא מת לגמרי (רמב"ם אבל ד, ה). אכן, בזמנינו מחללים שבת גם כשאינו נושם, כיון שיש אפשרות להצילו על ידי טיפולים רפואיים (אגרות משה יו"ד ג, קלב; הגרש"ז אויערבאך בנשמת אברהם א שכט, ה).

ומסוגיתנו יש ללמוד מתי הוא רגע קביעת המוות בכל מצב של פטירה, ולאו דוקא באדם שמת על ידי מפולת, והדבר תלוי בכך שהוא מוטל כאבן דומם, ואין בו דופק, ובטלה הנשימה (שו"ת חת"ס יו"ד שלח). ומה שנקטה הגמ' [והשו"ע הנ"ל] שהכל תלוי בנשימה, אין הביאור שהנשימה היא החיים בעצמם, אלא היא רק סימן לחיים, כל זמן שאין לנו הוכחה נגדית בסימנים אחרים שהוא חי (שיעורי תורה לרופאים, קמה), וגם לאחר שגזע המוח אינו פועל, ואינו יכול לנשום באופן עצמי, כל זמן שיש לו פעימות בליבו, הרי

■ המשך במילואים עמ' 121